

fakadhat, hogy nem érzékeljük elég pontosan, minek nevében, milyen hiány miatt, kit vágyva képviselni követelhet törvényt az ember.

Balla Kálmán első kötete jelentős könyv, mert megállít, elmélkedésre készítet, s verseinek látszólagos nyugalmából megnevezhetetlen vibrálásokat bocsát ránk. Szerzőjük nem akar könnyű áron oldottá, gyökeret-lombot kezében tartóvá válni. Csak nem kevesbedve lehet majd azzá.

Követelményeit önmaga állította föl, gondosan, hiánytalanul. Egyre megismert törvények parancsai szerint kell tehát haladnia tovább, hogy be is válthassa őket. Az „önmagad, mit megszerzettél” azonossága szerint: ez a legtöbb mostani világunkban. (*Madách Kiadó.*)

Tóth László: Átkelés

A kötetben levő „versek és szövegek”, ahogy tartalmát alcíme pontosítja, bővelkedő lehetőségű tehetségről vallanak. „Nincs más utam, mint utakat keresni” — mondja egyik versében ő maga. Ami ezeket a „szövegeket” mégis komolyabbá teszi a kísérletnél: az az elszántság és önbecsülés. Tanúsítja ezt a verseskötetnek a két megelőzőnél szigorúbban megszerkesztett jellege és sokat ígérő „átkelés” címe. Elszánt: mert tudja, hogy létezésünk minden szakaszában és egy-egészében valahonnan valahová tart, el kell hogy érjen. És becsüli magát annyira, hogy ennek az „átkelés”-nek valóságos és megjárni érdemes útjait, s csakis azokat keresse.

Elbeszélő költőtípus, s a „szövegen” kívül „regénynek” is nevezi művészetét. Alakokat állít és beszéltet, fogadókat meg vendégeket, vándor Kőműves Kelement meg lovag Don Quijótét, de a személyek nem dramatizált ellenfelek, hanem egy-egy, nagyon közeli életlehetőség megtestesítői. A mögöttük álló elbeszélő elmékedésének elégikus keretébe illeszti őket. Az ilyen narratív, de líra s dráma ellentéteit kikerülő forma különösen kedveli a mondásnak, a sage-nak stilisztikai és retorikai segédeszközeit. Nem véletlen, hogy nagy költők érettségük teljében jutnak el hozzá, mint klasszikus 20. századi példája, Rilke elégiái mutatják. Vagy irodalmunk legutóbbi időszakából kölcsönözve, Rónay György Szerápionjára s *Kantátúira* gondolhatunk. Úgy véljük, elszántságán kívül az egyre magasabb igénynek való megfelelés vezette Tóth Lászlót arra, hogy ebbe az erőt meghaladó formába belevágjon. Itt-ott a kelletténél erősebben látszanak is segédeszközeinek tartozékai: egy-egy, a versbeszédet fölöslegesen patetikussá erősítő kötőszó, szegényes jelentésű chiazmus, indokolatlan inverzió, s újnépies fordulat. A formával való küszködés azonban legbensőbb kapcsolatban áll a költői gondolkozással. Milyen fő gondolatnak vág neki az *Átkelés* s hogyan bontja azt széjjel?

A fogalom ősi értelme és a versek alapsugalma valamilyen létváltozásra utal, valamilyen létváltozás vágyát fejezi ki. Rokon értelmű kifejezései az átalakulás, megváltozás, újjászületés lehetnének. Tóth László arról a „megfáradásról” vall, melyet ezelőtt, eközben élünk át valamennyien. Van-e esélyünk mássá lenni? „Megkerülhetetlen”, „örök lényeg” ez, midőn a szerző a „beavatkozás” lehetőségét latolgatja. „Tudás-e / vagy pusztá kényszerűség / elébe állni a dolgoknak?” — kérdezi a kötet egyik legkiérleltebb darabja, a *Levél kedvesének*.

E fő gondolat kibontását látjuk a verseskönyvben, noha távolról sem a kérdés súlyának teljességében. A kötetet alkotó hét hosszú költemény közül négyet a szerző tipográfiaiilag a tengelyes tükrözés soronkénti szabályai szerint tördelt. Mintha lét-és tudatállapot elernyedését-feszülését kívánta volna ezzel is érzékeltetni. „Megfáradást” és „tartást”. Tudunk-e bánni önmagunkkal, lehetőségeinkkel és a ránk osztott szerepekkel? Ismerjük-e természetünk okát és céljait?

Tóth László költészetét egyik méltatója — előző két kötete alapján is — az Eliot-téval hozza összefüggésbe. Merész párhuzam, noha van vele mit kezdeni. S nemcsak

a ráutalások (allúziók), a belső eszmélkedés létével. Eliot költészetének is kulcszavai a mondott gondolatok. Századunk lírájának nagy „átkelés”-eit éppen ő mutatta meg, nagy határvidékeit ő járta be. Csakhogy — folytatva a képletes hasonlítást — akár Simeont beszélteti, akár Beckethez könyörög. Eliotnak elsődlegesen a „túlsó part” számít. Tóth Lászlónál viszont az „innenső part” kap nagy szerepet: „A ház, ahol lakom, otthont nem ad, csak menedéket” — így egyszer. „... rosszul fűtött / évezredem örökös albérldjéjé, / ki tudja, mióta lakom itt” — így másszor. Eliot azonban már tudja azt a „különbséget tenni-tudást”, melyet a magyar költő még csak fölemlít. Figyeljük csak: „Nem amit halálnak mondanak, hanem ami a halál / mögött nem is halál, / Attól félünk és félünk.” Vagy: „Akik nem félünk annyira az emberek igazságtalanságától, mint Isten igazságától; / Akik a kéztől az ablakon, a tűztől a zsuptetőn, az ököltől a kocsmában, a csatornába taszítástól / nem félünk úgy, mint Isten szerelmétől.” Ez Eliot tudása.

A nagy költészet kiváltsága, hogy bármiről beszéljen, mindig tud valami lényegeset állítani az emberről. Tóth László a lényegeket vonzásában él, hallgatnia, várnia, összpontosítania kell, hogy a gondolkodás és kifejezés „különbséget tenni-tudását” elnyerje. Azzal a reménnyel tesszük le könyvét, hogy erről is lesz mondandója. Hogy igazán erről lesz majd mit mondania. (*Madách Kiadó.*)

Varga Imre: A medve alászáll

Nép- és műköltészet kapcsolata az irodalmi tudat folytonos ellenőrzésére vár. Kivált a mi esetünkben számos legendát oszthat el, s a művek meg a kritika szemléleti tisztulását eredményezheti. Az irodalmunk központját uraló líra 19. századi gyarapodása idején a népiség ösztönző sugalmát nagy mértékben magába fogadta. Előbb a hatás, majd a visszahatás kora következett el, s értekező prózánk Aranytól Babitsig, Gyulaitól Horváth Jánosig kulcsfogalomként kezelte a népköltészetet. „Nem az a fő, hogy népi legyen a költészet, hanem az, hogy legyen, ami rendeltetése: művészet.” Erdélyi János szavai már a történelmi kezdet elején telibe találtak, és ma is meghallgatásra várnak.

Varga Imre kötete a népköltészet benső megértéséről, de nem eléggé tisztázott szerepéről árulkodik. Egyhelyt lekottázza versét, majd a *dandinára duj, dujok*, a *szélia*, *széliák* refrénjeivel lop verseibe ének- és táncszólamot. A kötet dalai közül mindegyik figyelemre méltó; igaz, skálájuk elég szűk. Nemcsak szerelmi dalokból, kocsmánótákból szerveződik ugyanis a népköltészet, a magyar sem; ha csak a daloknál maradunk: életnek és szokásrendjének számos más, hasonló fontosságú eleme válhat formálójává. A *Játék a hold alatt* azért emelkedik ki Varga Imre versei közül, mert végstrófájában egy darab világegyetemet tud nyolcásaiba befogni:

*Lila szerda, zöld csütörtök.
Égbe öltözött az ördög.
Kék holdfény a fejealja,
szélcacagány lötyög rajta,
felhőből a cipellője,
hegyi tó a zsebkendője.
Szarva ökleli a földet,
csülkén csillagok dönögnek,
szivárványt teker torkára,
sál helyett ez is megjárja.*

A verszárás egyben remek stilizáció is: bizonyítja, hogyan lehet ellaposítás nélkül a semmibe simítani az eredeti metafizikus vibrálású képet. A megszokottba való csilapulás minden népi érzésnek velejárója.